

Čet, 8-10-2020, 22:58:10

Komentirajte

Kolumne

Telefon

Radi dogovora o priložima, Portal je moguće kontaktirati putem Davora Dijanovića, radnim danom od 17 do 19 sati na broj **+385-95-909-7746**.

Poveznice

M. M. Letica: Ustavnopravno načelo razmjernosti i filozofski utilitarizam

Objavljeno: 17. rujna 2020.

8 komentara

Djelovanje pandemije koronavirusa na ljudska prava i slobode (2)

Pandemija bolesti COVID-19 uzrokovana novim koronavirusom dovela je u središte znanstvene, stručne i opće pozornosti pitanja opravdanosti ograničavanja ljudskih prava i sloboda zajamčenih međunarodnim dokumentima, povrh svega Općom deklaracijom o ljudskim pravima. Dotičnu su deklaraciju Ujedinjeni narodi proglasili 10. prosinca 1948. kao „zajednički ideal koji trebaju dostići svi narodi“. Riječ je o odredbama koje su, nepromijenjene ili u prilagođenu obliku, postale sastavnim dijelom ustava većine država suvremenoga svijeta.

Kada su se u ožujku 2020. diljem svijeta krenule primjenjivati mjere i odredbe kojima se nastojalo obuzdati rasprostiranje pandemije i minimizirati njezine nepovoljne ishode, tada se uz strah od nove i mnogome nepoznate bolesti počela širiti i bojazan da bi novonastalo stanje moglo biti zlouporabljeno za kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda: govorilo se o nadziranju kretanja građana, ograničavanju slobode medija i ušutkivanju kritike koju bi iznosili znanstvenici s drukčijim stajalištima, oporbeni političari, pripadnici nevladinih udruga i slobodni građani. Reagirali su na te pojave i Ujedinjeni narodi, čiji su dužnosnici više puta izrazili bojazan od „katastrofe za ljudska prava“ prouzročene nedemokratskim ili nerazmjernim reakcijama određenih državnih i lokalnih vlasti na pandemiju koronavirusa. Tako je Michelle Bachelet, visoka povjerenica Ujedinjenih naroda za ljudska prava (uz ostalo bivša predsjednica Čilea), koncem travnja istaknula da se „vlade ne bi trebale služiti ovlastima koje proizlaze iz izvanrednoga stanja kao oružjem za ušutkavanje oporbe, kontrolu stanovništva ili za ostanak na vlasti“. Nadalje je upozorila da bi mjere ili izvanredno stanje trebale biti „proporcionalni, nediskriminirajući i vremenski ograničeni“ i da bi trebali imati odgovarajući parlamentarni, pravosudni ili javni nadzor“ (1).

Visoka povjerenica UN-a spomenula je ovlasti koje proizlaze iz „izvanrednoga stanja“. U hrvatskome medijskom i javnom prostoru proteklih se mjeseci gorljivo raspravljalo može li se prema Ustavu Republike Hrvatske ova situacija pandemije u kojoj našla i naša domovina, smatrati izvanrednim stanjem.

Pandemija i izvanredno stanje

Prije svega treba reći da se sintagma „izvanredno stanje“ ne spominje ni na jednome mjestu u Ustavu RH. Ali se spominju „velike prirodne nepogode“ pa dospijevamo do pitanja: Može li se novonastala situacija s pandemijom bolesti COVID-19 svesti pod ustavnu

kategoriju „velikih prirodnih nepogoda“? O tome postoje različita mišljenja pravnih stručnjaka, čime se u ovome članku nećemo baviti. Samo bih – daleko od svake pristrane arbitarnosti i preuzetne smjerokaznosti – rekao da sam u svojoj pravnoj nestručnosti sklon prihvatiti mišljenje ustavnoga stručnjaka prof. dr. Đorđa Gardaševića, kojemu je problematika izvanrednih stanja predmet užega znanstvenog interesa. Naime, profesor Gardašević drži da bi dotičnu pandemiju trebalo podvesti pod sintagmu „velike prirodne nepogode“ te shodno tomu drži da

.... odluke o ograničenjima ljudskih prava zajamčenih Ustavom koje već nisu propisane prijašnjim zakonima u primarnoj su nadležnosti Hrvatskog sabora. Štoviše, sve dok se Hrvatski sabor može (faktički) sastati, njegova nadležnost je po tom pitanju isključiva, a tek u suprotnom ona prelazi na predsjednika Republike, u kojem slučaju on

1 klik na Facebooku za hkv.hr

Like Page

Be the first of your friends to like this

Portal Hrvatskoga kulturnog vijeća
about 2 weeks ago

O poduzetništvu, medijskim projektima, političkoj, ekonomskoj i demografskoj situaciji u Lici, ali i drugim temama u 26. epizodi podcasta Geopolitički objektiv Davo Dijanović razgovarao je s poduzetnikom Antom Fumićem.

Pretraži hkv.hr

Kontakti

KONTAKTI

Telefon Tajništva
+385 (0)91/728-7044

Elektronička pošta Tajništva
tajnistvo@hkv.hr

Elektronička pošta Uredništva
urednistvo@hkv.hr

ograničen predsjednik Izdvojeno isivači uredbama (članak 101. Ustava RH), ali ne sam, već na prijedlog Vlade RH i uz supotpis toga proizlazi i važan zaključak da nastupanje 'izvanrednog stanja' u slučaju velike prirodne nepogode nikako ne znači i automatsku suspenziju rada Hrvatskog sabora. Upravo suprotno, dok god se mogu sastati, zastupnici i dalje moraju raditi svoj posao." (2)

Članak 17. Ustava RH specifično podastire kriterije ograničenja ljudskih prava i temeljnih sloboda u situacijama koje možemo podvesti pod sintagmu „izvanredno stanje“:

„(1) U doba ratnog stanja ili neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti države, te velikih prirodnih nepogoda pojedine slobode i prava zajamčena Ustavom mogu se ograničiti. O tome odlučuje Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom svih zastupnika, a ako se Hrvatski sabor ne može sastati, na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade, Predsjednik Republike.

(2) Opseg ograničenja mora biti primjeren naravi pogibelji, a za posljedicu ne može imati nejednakost osoba s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, nacionalno ili socijalno podrijetlo.

(3) Niti u slučaju neposredne opasnosti za opstanak države ne može se ograničiti primjena odredbi Ustava o pravu na život, zabrani mučenja, surovog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, o pravnoj određenosti kažnjivih djela i kazni, te o slobodi misli, savjesti i vjeroispovijedi.“ (3)

U stavku 2. ovoga članka istaknuto je da ograničenja za posljedicu ne mogu imati „nejednakost osoba s obzirom na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, nacionalno ili socijalno podrijetlo“. Tu je na negativan način izražen članak 2. Opće deklaracije o ljudskim pravima, gdje jasno piše: „Svaku pripadaju sva prava i slobode utvrđene u ovoj Deklaraciji bez razlike bilo koje vrste, kao što je rasa, boja kože, spol, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, imovina, rođenje ili drugi status.“ (4)

Snalaženje

Svi članci na Portalu su

smješteni ovisno o sadržaju po rubrikama. Njima se pristupa preko glavnoga izbornika na [vrhu stranice](#). Ako se članci ne mogu tako naći, i tekst i slike na Portalu mogu se pretraživati i preko [Googlea](#) uz upit (upit treba upisati bez navodnika): „traženi_pojam site:hkv.hr“.

Administriranje

Korisničko ime

Lozinka

Zapamti me

- o [Zaboravili ste korisničko ime?](#)
- o [Zaboravili ste lozinku?](#)

Važnost načela razmjernosti

A odredba koja kaže da „opseg ograničenja mora biti primjeren naravi pogibelji“ proizlazi iz načela razmjernosti. K tome valja napomenuti da Ustav RH, za razliku od Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, izriekom propisuje dotično načelo. (5) Ono kao pravno i upravno načelo dobiva oblik u 17. stoljeću pod utjecajem škole prirodnoga prava. U skladu s načelom razmjernosti, primjena sredstava prisile uvijek mora biti najmanjega mogućeg intenziteta, a koji je dostatan za učinkovito postizanje legitirnog cilja.

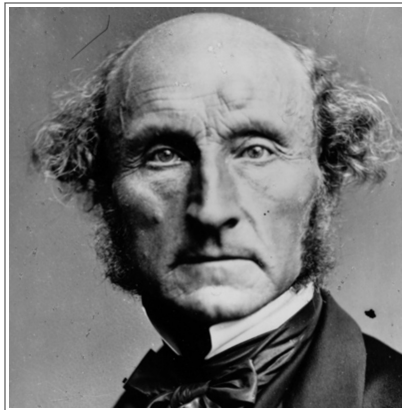
U konkretnome slučaju to znači da epidemiološke indikacije moraju biti takve naravi da doista zahtijevaju uvođenje specifičnih ograničenja za svakog pojedinca i društvo u cjelini. To jasno određuje članak 16. stavak 2. Ustava RH gdje čitamo da „svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju“. (6)

Pri susretu s pojmom „razmjernost“ – koji je tvorbno povezan s pojmom „mjera“, a time dospijevamo do mjerila i mjerenja – otvara nam se pitanje, važno i neotklonjivo, trebamo li ovaj pojam shvatiti u smislu kolikoće ili kakvoće, kvantitativno ili kvalitativno. Budući da je riječ o eminentno filozofijskome problemu, bit će uputno vidjeti kakva su rješenja ponudena u povijesti filozofije.

Najveća sreća najvećega broja ljudi

Antički filozofi naučavahu da je svrha etike postizanje sreće, blaženstva (grč. „eudaimonía“), i većina onodobnih etičkih teorija može se u određenome smislu smatrati eudajmonističkim; ali razlikuju se s obzirom na dva osnovna pitanja. Prvo je kako točno odrediti u čemu se sreća sastoji, a drugo se pitanje dohvaća odnosa vrline (krjeposti) i sreće.

John Stuart Mill, engleski filozof, teoretičar politike i ekonomist, koji je živio u 19. stoljeću, u djelu „Utilitarianism“ preuzima stajališta antičkih filozofa da je svrha etike čovjekova sreća, ali da sreća pojedinca može postojati samo u potpunome slaganju sa srećom svih, a to znači da je norma djelovanja čovjeka pojedinca u isti mah i njegova osobna korist i unaprjeđivanje zajedničkog dobra. Iako se ta etika može doimati posve altruističkom, ipak se u njoj razabiru potisnute egoističke nakane: drugomu čovjeku, bližnjemu, čini se dobro najprije radi vlastite koristi, radi ugone koja prati doživljaj korisnoga činjena. Svrha korisnoga djelovanja nije u samome činu, u dobrome djelu, nego u sreći koja je poistovjećena s ugodom (grč. „hēdoné“). Mill tumači da je sreća zapravo jedini cilj čovjekova djelovanja, pri čemu se sve ostalo želi kao sredstvo koje vodi do sreće ili kao njezin sastavni dio. Na moguć prigovor da i neke druge stvari – posebice vrlinu – ljudi također mogu željeti kao ciljeve po sebi (a ne kao sredstva za dostizanje sreće ili njezine sastavnice), Mill odgovara da „za njom [vrlinom] nije postojala nikakva izvorna želja ili motiv, osim njezine tendencije da vodi ugodi, a posebice da štiti od boli“. (7)

Neizostavno treba reći da je stoljeće prije Milla škotski filozof Francis Hutcheson iznjedrio osnovnu maksimu utilitarizma: „najveća sreća najvećega broja [ljudi]“ („the greatest happiness for the greatest numbers“). Ovaj profesor moralne filozofije na Sveučilištu u Glasgou i jedan od začetnika škotskoga prosvjetiteljstva naučavaše da kriterij za prosudbu moralnosti čovjekova djelovanja nije vlastiti interes, nego dobrobit drugih. Hutcheson je kritičan prema racionalističkim teorijama morala smatrajući da sâm čovjekov razum ne može biti pokretač moralnoga djelovanja, nego da jedino čovjekova osjetilnost može iznjediti poticaje za takve čine.

Mill je rečenu Hutchesonovu misao o najvećoj sreći najvećega broja ljudi još više razvio u kvalitativnome smislu. Kada je riječ o utilitarizmu, treba spomenuti i Jeremija Benthama, engleskoga filozofa i pravnika, koji je djelovao u drugoj polovici 18. stoljeća i u prvim desetljećima 19-og, čime je kronološki slijednik Hutchesonov i prethodnik Millov. Bentham je razradio način određivanja omjera između ugodnih i bolnih događaja odnosno doživljaja, a to je nazvao

„račun za
ima autor
Naslovnica
Izdvojeno
matrao je da se njime trebaju voditi zakonodavci. U skladu s time smatrao je da neki političar
: drugi pokoravaju i da zakoni trebaju biti ništa drugo do naredbe takva obnašatelja vlasti, ako
Razgovori
Reportaže
Vijesti
Kultura
Domovini
HKVmedija

Ponuda

HT

O nama

John Stuart Mill otklonio se od Benthamova kvantitativnoga ili količinskoga odvagivanja dobara i zalagao se za kvalitativno ili kakvosno razlikovanje moralnih činjenica. Isticao je načelo proporcionalnosti ili razmjernosti koje je ovako formulirao: „Djelovanja su dobra glede razmjera svoje težnje da proizvedu sreću, loša pak glede razmjera da proizvedu njezinu opreku.“ Sreću nije moguće mjeriti kada se radi o ljudskim odlukama, budući da je, kako se Mill slikovito izrazio u svojoj glasovitoj kritici Benthama, „bolje biti nezadovoljan čovjek nego zadovoljna svinja, nezadovoljan Sokrat nego zadovoljan luđak“. (8)

Restriktivne mjere i čovjekova dobrobit

Nakon kratkoga prikaza važnijih utilitarističkih stajališta u novovjekovnoj povijesti filozofije vratimo se na ovodobne mjere i odredbe uvedene kako bi se spriječio širenje koronavirusa te sačuvalo zdravlje i životi građana. Zamijenimo li pojam „sreća“ ekvivalentnim i kompleksnim pojmovnim složajem „zdravstvena dobrobit, socijalna sigurnost, stabilnost ekonomije“, neće biti lako odgovoriti na pitanje što je u danim okolnostima pandemije bolesti COVID-19 najveća dobrobit za najveći broj ljudi. Ekonomski gubitci nastali nakon što je uveden „lockdown“ promatraju se kao kratkoročni, podnošljivi, nadoknadivi ili samo financijski. Međutim, mogli su se čuti i glasovi koji govore da će najveći broj žrtava bolesti COVID-19 biti među onima koji je nisu dobili, koji nisu bili zaraženi koronavirusom. Također i da se ljudski životi mogu gubiti i zbog ekonomskih gubitaka. A k tome su uslijed borbe protiv pandemije COVID-19 uvelike zapostavljene druge bolesti, pa i one znatno teže i smrtonosnije. O tome ekonomski stručnjak dr. sc. Velimir Šonje kaže:

„Do sredine travnja, kada su s ekrana nestale užasne slike iz Lombardije i Španjolske, samo su rijetki postavljali pitanja o psihološkim, socijalnim i ekonomskim gubicima lockdowna. Pomisao da bi neki od tih gubitaka također mogli uključivati i gubitak života nije se probijala do većine ljudi. Nije se raspravljalo ni o drugim zdravstvenim posljedicama: na primjer, kako će boravak u zatvorenom prostoru utjecati na naše imunostave i koliko će zdravlje ljudi biti ugroženo u dugom roku s obzirom da je zdravstveni sustav jedinim dijelom prestao obavljati dio svojih funkcija za ne-covid pacijente. Tu sumnju izrekao je onkolog dr. [Eduard] Vrdoljak, jedan od rijetkih ljudi iz sustava koji je o tome govorio javno.“ (9)

Neotklonjivo se nadaje pitanje: Je li se „lockdown“ pokazao opravdanim? Brojni su političari, ekonomisti, pače i zdravstveni djelatnici, skloni reći da nije. Tako je njemački ministar zdravstva Jens Spahn početkom rujna izjavio da je „lockdown“ bio previše drastičan i da ga više neće biti. Nakon što je u ožujku izbila pandemija, vlada Njemačke odmah je uvela najstrože mjere kako bi spriječila nekontrolirano širenje virusa i fatalne posljedice kao što su deseci tisuća mrtvih te možebitni kolaps zdravstvenoga sustava.“ (10)

Umnogome opravdani strah od „scenarija Bergamo“ nagao je vlasti u većini država na „lockdown“, koji je s različitim intenzitetom uveden kao dominantna strategija borbe protiv pandemije koronavirusa. Jedna od malobrojnih iznimki bila je Švedska. Dok se o načinima i brzini širenja virusa znalo malo ili nimalo, a procjene znanstvenika bile divergentne i nepouzdana, stoljećima stara strategija karantene – primijenjena u obuhvatnijem obliku i nazvana pomodnom anglizmom „lockdown“ – doimala se u tim okolnostima najprihvatljivijim izborom. Stvari razmotrene iz nove perspektive, sadašnje, iz rujna 2020., izgledaju bitno drukčije nego pola godine prije. Nemojmo smetnuti s uma da vremenski odmak mijenja perspektive u skladu s izrekom da je lako biti general poslije bitke. Najgore je od svega što rat još nije okončan i generale očekuje još bitaka. Za konačnu pobjedu od presudne je važnosti dobra i primjerena strategija.

Ambivalentnost švedskoga modela

Zanimljivo je napomenuti da je trenutačno u Švedskoj najmanji udio pozitivnih na koronavirus, i to u rekordnome broju testiranih osoba, dok u većini zemalja diljem Europe raste broj dnevno zaraženih. Posebice je u Španjolskoj i Francuskoj narastao broj novooboljelih nakon ukidanja kolektivne karantene. Prisjetimo se da Švedska nije uvela karantenu, nego je kao sredstvo borbe protiv pandemije odabrala poticanje individualne odgovornosti građana, fizički razmak i pojačanu higijenu. Taj je pristup isprva naišao na oštru kritiku zbog znatno većega broja umrlih u odnosu prema stanju u susjednim skandinavskim zemljama – ali u posljednje vrijeme dužnosnici Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) pohvalno govore o švedskoj strategiji kao o nekome održivome modelu, posebice ako se ima u vidu duži period do konačnoga ovladavanja bolešću COVID-19. U tome je smislu Johan Carlson, ravnatelj švedske agencije za javno zdravstvo, na konferenciji za medije rekao: „Cilj našega pristupa je da sami ljudi shvate potrebu pridržavanja preporuka i smjernica koje su na snazi.“ (11) Iz svega se može zaključiti da je jedna od osnovnih vlastitosti švedske strategije veliko pouzdanje u osjećaj odgovornosti slobodnoga pojedinca.

Ali švedski pristup i dalje ima odlučne kritičare, čiji se argumenti odnosno prigovori čine utemeljenima. Naime, premda je vrlo vjerojatno da je Švedska postigla veću razinu kolektivnoga imuniteta (tzv. „imunitet krda“, engl. „herd immunity“) nego većina zemalja, i premda u ovome trenutku Švedska ima najmanju stopu zaraze koronavirusom u Skandinaviji – potiskuje se u drugi plan važni i sa stajališta humanosti nezatomljivi podatak da je dosad u Švedskoj od zdravstvenih komplikacija potaknutih koronavirusom umrlo više od 5800 osoba, što je primjerice pet puta više nego u susjednoj Danskoj. (12)

Optimalna dobrobit u pandemijskim uvjetima

Ostaje vidjeti koji će se pristup pokazati najboljim s obzirom na unekoliko preformulirani Hutchesonov slogan i zahtjev njegove etike u smjeru najveće dobrobiti najvećega broja ljudi i društva u cjelini.

Ne podliježe sumnji da su restriktivne mjere, koje su u različitim oblicima i intenzitetima uvedene u različitim zemljama Europe i svijeta, u stanovitoj mjeri suspendirale ljudska prava i temeljne slobode. O tome jesu li te mjere bile opravdane i, ako je odgovor potvrđen, je li to bilo u skladu s načelom razmjernosti, zatim o višestruko

Marito Mihovil Letica

Članak je dio niza "Djelovanje pandemije koronavirusa na ljudska prava i slobode", a objavljen je u sklopu projekta poticanja kvalitetnog novinarstva Agencije za elektroničke medije.

- (1) „UN se plaše katastrofe po ljudska prava zbog restriktivnih mjera“, Radio Slobodna Evropa, 27. 4. 2020. Pristupljeno 16. 9. 2020.
- (2) Đorđe Gardašević, „Pandemija i Ustav Republike Hrvatske“, Informator, 17. 4. 2020. Pristupljeno 16. 9. 2020. Vidi također: Đ. Gardašević, „Ograničenja ljudskih prava i temeljnih sloboda u izvanrednim stanjima“, Hrvatska udruga za ustavno pravo, Zagreb, 2014.
- (3) Ustav Republike Hrvatske, Zakon.hr, Pristupljeno 16. 9. 2020.
- (4) Opća deklaracija o ljudskim pravima. Pristupljeno 16. 9. 2020.
- (5) Sanja Marković, „Primjena načela razmjernosti u ustavnosudskoj praksi“, Informator, 11. 1. 2014. Pristupljeno 17. 9. 2020.
- (6) Ustav Republike Hrvatske, isto.
- (7) John Stuart Mill, „Utilitarianism“ [1861], Oxford University Press, Oxford, 2003., str. 84.
- (8) Usp. Ivan Čehok, „Hedonizam i utilitarizam“, u: I. Čehok, Ivan Koprek i drugi autori, Etika: priručnik jedne discipline, Školska knjiga, Zagreb, 1996., str. 53-56.
- (9) Velimir Šonje, „Postoje li skriveni gubici lockdowna? Nezaposlenost i mortalitet“, Ekonomski lab, 22. 4. 2020. Pristupljeno 17. 9. 2020.
- (10) „Njemački ministar zdravlja: Lockdown je bio previše drastičan, više ga neće biti“, Večernji list, 6. 9. 2020. Pristupljeno 17. 9. 2020.
- (11) „Mnogi su sumnjali u njihovu strategiju: Imaju najviše testiranih, a najmanje pozitivnih od početka pandemije“, Poslovni.hr / Hina, 9. 9. 2020. Pristupljeno 17. 9. 2020.

Sponsored

If you have a Mouse, you have to Play this Game. No Install.

Desert Order

Top 30 Most Beautiful Women in the World

cosmowomens.com

Husband Illustrates Everyday Life With Wife In 40 Pictures, Try Not To Cry!

Health Every Day Magazine

This tiny wood house is only 290 sq. ft., but wait until you see the inside!

House and Garden

These Cars Have No Problem Getting Past 250,000 Miles - Is Yours on the List?

Articles Skill

Chaz Bono New Skinny Photos Confirms The Rumors

Cash Roadster

1 Pic1 Man Visits His Elderly Relative And Sees This Under The Bed. Then He Realizes What It Is

ALSO ON PORTAL HRVATSKOGA KULTURNOG VIJEĆA

